

BOEKBESPREKINGEN.

Prof. Dr P. J. A. Adriani, BELASTINGRECHT, RECHT OF ECONOMIE? (Afscheidscollege, gegeven aan de Universiteit van Amsterdam op 17 October 1949; overgedrukt uit het Weekblad voor Privaatrecht, notarisambt en registratie van 22 Oct. '49).

door Prof. dr C. Goedhart

De terugblik, die prof. Adriani bij zijn afscheid van de Universiteit van Amsterdam heeft geworpen op zijn studie van het belastingrecht, heeft hem in zijn afscheidscollege gebracht tot een summiere, doch — als iedere publicatie van Adriani — uitermate heldere en zonder enige opsmuk voorgedragen vergelijking tussen zijn studievak in het begin van de twintigste eeuw en hetzelfde vak, zoals dit thans wordt beoefend. De getrokken vergelijking heeft een sterk persoonlijk cachet, doch dit is in vele opzichten juist het aantrekkelijke en waardevolle ervan. Weinigen immers hebben zo intensief als Adriani de ontwikkeling van het belastingrecht als studievak in Nederland in de afgelopen vijftig jaren beleefd en weinigen hebben aan die ontwikkeling in zo sterke mate als Adriani leiding gegeven.

Terecht stelt Adriani, dat de strijd om de zogenaamde autonomie van het belastingrecht slechts een uitloper was van de algemene tendentie, die het maatschappelijk leven in al zijn vormen en onderdelen bij het belastingrecht betrok en de economische aspecten der belastingheffing steeds meer op de voorgrond bracht. En evenzeer terecht betoogt hij, dat het belastingrecht een juridisch vak is en blijft, doch dat zonder een goed begrip van economische verhoudingen een behoorlijke toepassing van het belastingrecht niet mogelijk is. Aan persoonlijke herinneringen demonstreert Adriani de evolutie der denkbelden hieromtrent.

De interpretatie der belastingwetten, zo betoogt de scheidende hoogleraar verder, vereist zowel economische als privaatrechtelijke analyse. De maatschappij laat steeds weer andere verhoudingen en toestanden zien en weer zijn economie en rechtswetenschap beide nodig om de toepasbaarheid der aanvaarde wetsinterpretatie te toetsen. Het college wordt besloten met een verwijzing naar nog andere, in het bijzonder ethische en religieuze aspecten van het positieve belastingrecht in verschillende landen, die een waardevol studie-object kunnen opleveren voor de socioloog.

Het zal voor de afgetreden docent waarschijnlijk een bron van voldoening zijn, dat zijn opvolger aan de juridische en de economische faculteit der Universiteit van Amsterdam, prof. W. J. de Langen, in diens geschriften van een gelijksoortige opvatting ten aanzien van de verhouding tussen recht en economie in het belastingrecht — misschien met een kleine verlegging van accent? — heeft blijk gegeven.

Moge het prof. Adriani nog vele jaren gegeven zijn, de literatuur met vruchten van zijn scherp analyserende geest te verreiken.

Opnieuw is van de hand van Dr Prange een boek verschenen over de Bedrijfsadministratie, dat als deel II slechts met een korte tussenruimte volgt op het verschijnen van het eerste deel. De bespreking van dit eerste deel — zie M.A.B. 1949 blz. 247 — eindigden wij met het uitspreken van de wens spoedig kennis te kunnen maken met de volgende delen welke werden geannonceerd. Deze kennismaking heeft nu plaatsgevonden en daarbij is wel gebleken dat de waardering welke wij hebben voor deel I ook en in even sterke mate geldt voor het voor ons liggende tweede deel.

Dit is gewijd aan de beschrijving van de administratie van bedrijfshuishoudingen, die zich bezig houden met de productie van goederen. Zoals schrijver in het voorwoord uiteenzet staan hiertoe verschillende wegen open. Men kan beginnen bij de top en via de planning en budgettering terecht komen op de bodem: de administratie van de kostensoorten. Men kan ook typen van bedrijven nemen en hun administratie min of meer nauwkeurig gaan beschrijven. In het onderhavige werk wordt de administratie van de kostensoorten tot uitgangspunt genomen. De beschrijving hiervan valt in twee delen uiteen, n.l. enerzijds de organisatie van de aantrekking, bewaring en distributie van een bepaald kostenelement en de specifieke problemen die zich daarbij voordoen en anderzijds de boekhoudkundige techniek.

Hoofdstuk I dat aan deze bespreking is gewijd, behandelt achtereenvolgens de registratie van de bewerking van grond- en hulpstoffen, de administratie van de lonen van de „arbeiders uit staal en beton” — de duurzame productiemiddelen —. Het hoofdstuk besluit met enkele opmerkingen over jaarposten. Slechts op één punt in dit hoofdstuk heeft het vlot doch krachtig geschreven betoog m.i. de theoretische concepties waarop het steunt teveel geweld aangedaan, n.l. als op blz. 28 de afschrijving ter sprake komt. Hier wordt de stelling geponeerd dat de gebruiksmeting van een duurzaam productiemiddel van een zodanig speculatief karakter is, dat nauwkeurige benadering niet loont en de hele afschrijving beter van de kant van de financiering kan worden benaderd.

Hoewel schrijver expliciet stelt dat deze opvatting op theoretische gronden aanvechtbaar is, wordt zij toch verdedigd op grond van haar eenvoud en de minstens even grote aanvechtbaarheid der andere systemen. Zonder ons in een diepgaande analyse te verdiepen ware nochtans naar onze mening op dit, vooral heden ten dage zo belangrijke, punt een grotere aanpassing van het betoog aan de theorie omtrent de kosten van het gebruik der duurzame productiemiddelen wenselijk te achten.

Na deze categorische kostenbeschrijving komen wij tot wat de schrijver noemt de „comptabele montagehal” — de organische groepering van de kosten de opbouw van de kostprijs. Onder de titel „De administratie van de verbijzondering van de kosten” is het tweede hoofdstuk hieraan gewijd.

Zeer helder worden hier de begrippen voor- en nacalculatie en hun samenhang geschetst. Wat daarbij volgens schrijver naar voren moet springen is:

- a. zonder organische verdeling van het bedrijf in afdelingen geen voorcalculatie.

- b. zonder voorcalculatie geen kostprijs!
- c. de voorcalculatie zij de kostprijs!
- d. geen voorcalculatie zonder nacalculatie.

In het derde hoofdstuk, getiteld: „De Bedrijfsbegroting en de controle daarop”, wordt uiteengezet hoe men komt tot een vaststelling van de kosten vooraf en hoe dit uitgegroeid is tot de bedrijfsbegroting.

Op blz. 74 en 75 wordt in dit verband een beschouwing gegeven over de vraag of er niet verschillende kostprijzen zijn afhankelijk van de aard van de bezetting. Ik ben het geheel met Dr Prange eens dat een wijziging in de bezettingsgraad welke een long-run karakter draagt (Dr Prange spreekt in dit verband van „structuurveranderingen”) een wijziging van de kostprijsbasis ten gevolge moet hebben.

Ik acht echter het gevaar van misverstand niet denkbeeldig als de schrijver, geheel in het vlak van bovengeciteerde opmerking, op blz. 75 vaststelt: „wanneer budgeteren werkelijk als een van de doeleinden de kostenbeheersing kent, dan zal men verstandig doen de vaststelling van wat normale capaciteit, normale productie, e.d. is niet te beschouwen als een van tijd en omstandigheden ongevoelig gegeven, maar als een gegeven, dat wel degelijk varieert door externe en interne invloeden”. Dit geldt inderdaad voor de budgetcijfers, maar dat zijn dan niet meer dezelfde cijfers als die waaruit de kostprijs is opgebouwd. Deze varieert alleen met long-run wijzigingen! M.i. dient dit expliciet gesteld te worden om te laten zien dat bij short-run veranderingen in de bezettingsgraad de kostprijs en de begrotingscijfers op een verschillende basis worden berekend.

In het vierde hoofdstuk wordt de comptabele verslaglegging van het voorgaande besproken. Hierbij wordt een zeer overzichtelijk schema geëxposeerd dat naast elkander stelt de handelingen, hun vastlegging in de dagboeken (met liniaturen) en de daaruit voortvloeiende journaalposten.

Ten laatste komen dan, gekozen uit verschillende comptabele examens, vraagstukken, die als klassieke voorbeelden gelden, en die moeten bijdragen om de behandelde stof van dit deel meester te worden.

Aan het slot van onze bespreking gekomen zij nogmaals vastgesteld dat zowel zij, die zich op het terrein van de Bedrijfsadministratie voorbereiden op examens als hen die in deze de leermeesters zijn met het besproken boek een zeer nuttig studieboek in de hand wordt gegeven.